

ONDŘEJ MACEK
A KOL.

CESTY K LIDEM

KAPITOLY
Z DUCHOVNÍ
PÉČE

Cesty k lidem

Kapitoly z duchovní péče

Ondřej Macek a kol.

Recenzovali:

doc. Ing. Aleš Opatrný, Th.D.

Mgr. Michael Martinek, Th.D.

Mgr. Ondřej Kolář, Th.D.

Autoři:

Ladislav Beneš, Bernd Beuscher, Corinna Dahlgrünová, Jindřich Halama, Eberhard Hauschildt, Bohuslava Horská, Hana Janečková, Isolde Karleová, Michael Klessmann, Ralph Kunz, Tabita Landová, Ondřej Macek, Gabriela Míková, Christian Möller, Christoph Morgenthaler, Ladislav Ptáček, Traugott Roser, Jan Roskovec, Petr Sláma, Věra Suchomelová, Zdeněk Vojtíšek, Ulrike Wagnerová-Rauová, Jürgen Ziemer

Na obálce je použit obraz Doroty Zlatohlávkové *Poznání není vidění*, 2008, olej na plátně, 100 × 150 cm.

**Financováno
Evropskou unií**
NextGenerationEU

**Národní
plán
obnovy**

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Publikace byla vydána za podpory Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Národního plánu obnovy v rámci projektu Transformace pro VŠ na UK (reg. č. NPO_UK_MSMT-16602/2022).

Vydala Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum
Praha 2023
Redakce Veronika Ptáčková
Grafická úprava Jan Šerých
Sazba DTP Nakladatelství Karolinum
Vydání první

© Univerzita Karlova, 2023

© Ondřej Macek et al., 2023

ISBN 978-80-246-5351-8

ISBN 978-80-246-5558-1 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Obsah

A		
I.	Duchovní péče (<i>Ondřej Macek</i>)	8
B		
II.	Nemají snad pastýři pást ovce? (Ez 34,2) aneb duchovní péče ve Starém zákoně (<i>Petr Sláma</i>)	22
III.	Duchovní péče v Novém zákoně (<i>Jan Roskovec</i>)	36
C		
IV.	Historické perspektivy duchovní péče s podněty pro aktuální diskusi (<i>Isolde Karleová</i>)	60
V.	Duchovní péče podle Martina Luthera (<i>Christian Möller</i>)	94
VI.	Pastýřská péče v Jednotě bratrské (<i>Tabita Landová</i>)	111
D		
VII.	Spiritualita člověka v duchovní péči (<i>Zdeněk Vojtíšek</i>)	128
VIII.	Duchovní péče jako porozumění životu v horizontu křesťanské víry (<i>Michael Klessmann</i>)	148
IX.	Životní konflikty a jejich teologický výklad v rámci duchovní péče (<i>Michael Klessmann</i>)	196
X.	Lidé před Bohem (<i>Christoph Morgenthaler</i>)	229
E		
XI.	Duchovní péče jako povolání (<i>Jürgen Ziemer</i>)	250
XII.	Etika v duchovní péči (<i>Jindřich Halama</i>)	262

F

XIII.	Duchovní péče ve sboru (<i>Ladislav Beneš</i>)	278
XIV.	Duchovní péče prostřednictvím kázání a bohoslužby (<i>Christian Möller</i>)	293
XV.	Zpověď jako nástroj duchovní péče (<i>Tabita Landová</i>)	302
XVI.	A jak to v řeči probírali... (L 24,15). Rozhovor (<i>Gabriela Míková – Ondřej Macek</i>)	319
XVII.	Duchovní péče na návštěvě (<i>Eberhard Hauschildt</i>)	338
XVIII.	Krizová intervence (<i>Bohuslava Horská, Ladislav Ptáček</i>)	347
XIX.	Duchovní péče v duchovním doprovázení (<i>Corinna Dahlgrünová</i>)	388

G

XX.	„Dětství není nemoc“. Zdatnost pro život jako cíl duchovní péče o děti a mladistvé (<i>Bernd Beuscher</i>)	398
XXI.	Duchovní péče v kontextu manželství a partnerství (<i>Ulrike Wagnerová-Rauová</i>)	409
XXII.	Duchovní péče o nemocné (<i>Michael Klessmann</i>)	425
XXIII.	Duchovní péče o starší lidi (třetí věk) (<i>Ralph Kunz</i>)	444
XXIV.	Duchovní péče v domovech pro seniory (<i>Věra Suhomelová</i>)	455
XXV.	Duchovní péče o lidi žijící s demencí a jejich blízké (<i>Hana Janečková</i>)	467
XXVI.	Duchovní péče o umírající a jejich blízké (<i>Traugott Roser</i>)	495
XXVII.	Duchovní péče o truchlící (<i>Ondřej Macek</i>)	505

H

XXVIII.	Aktuální otázky a diskurs (<i>Isolde Karleová</i>)	514
	Medailonky autorů	540
	Zusammenfassung	546

A

/I./

Duchovní péče*

ONDŘEJ MACEK

Hned na začátku této knihy narazíme na problém s výrazem, kterým označit to, o čem tu bude řeč.

Převést obvyklý latinský výraz *cura animarum* (německy *die Seelsorge*) pouze do češtiny (starost o duši, péče o duši) by pravděpodobně vedlo k přílišnému zúžení a nejspíše by tento překlad v našem (post)sekulárním prostředí i poměrně odrazil.

Tradičním termínem užívaným v protestantské teologii je *pastýřská péče*. Dobrým pastýřem (J 10,14), který se až do krajnosti stará o své ovce, je Ježíš. A jej pak napodobují, od něj se odvozují, u něj se inspirují a od něj jako úkol svou činnost přijímají duchovní církvi (farářky a faráři, kněží, pastoři).

V angličtině se v tomto kontextu setkáme s výrazem *pastoral ministry* i *pastoral care*. Přičemž ovšem druhé slovní spojení je dnes stále více synonymní se *spiritual care*.

---

* Kapitola je výsledkem tvůrčí činnosti vykonané na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy v rámci programu Progres Q01 – „Teologie jako způsob interpretace historie, tradice a současné společnosti“.

Jako *poimenika* (od řeckého *poimén*, pastýř) bývá pak označována teoretická disciplína, která tuto výšeč praktické teologie odborně reflektuje a rozvíjí.

Další „komplikaci“ nám přinese římskokatolická perspektiva, která pastorační teologii rozumí jako „reflexi o seberealizaci církve“¹ a pastorační teologii jako různorodé činnosti celého církevního společenství (*cura animarum generalis*). Kodex kanonického práva sice mluví o farářích a biskupech jako o pastýřích,² ale např. apoštolská exhortace Jana Pavla II. z roku 1988 *Christifideles laici* (navazující na dekret 2. vatikánského koncilu *Apostolicam actuositatem*) zahrnuje do pastorační činnosti i laické spolupracovníky.

A nakonec se setkáváme také s výrazem *spiritual care*, který v českém prostředí ovšem bývá užíván jako starost o duchovní potřeby (nejčastěji pacientů), jež je konána spíše bez přímé vazby na nějaké náboženské společenství či náboženský systém.

Z možností, jako jsou duchovní poradenství, duchovní terapie, duchovní doprovázení a duchovní péče, jsem nakonec zvolil tu poslední. Částečně proto, že je přece jen už nějak „zaběhlá“.³ Níže se pak pokusím vysvětlit, jak jí rozumím.

1. DUŠE A STAROST

Presokratik Herakleitos z Efezu řekl: „Ani ten, kdo prochází všechny cesty, nemůže svým krokem najít hranice duše: tak hluboké má určení.“⁴ A podobně se vyjádřil i církevní otec Tertulian: „Hranice duše nikdy nenajdeš, i když projdeš všechny cesty.“⁵

V Bibli je termín duše spíše významu antropologického a často je synonymním výrazem pro život. Je však také vnitřním principem člověka, je jeho „já“, jeho identitou – a to i tehdy, když tělo hyne (Mk 8,35). Ačkoliv se na stránkách Nového zákona pod vlivem helénismu objevuje jakási podvojnost duše–tělo (Mt 10,28n.), není duše chápána jako samostatný princip. A zřejmě i tam, kde se dokonce mluví o triádě duch–duše–tělo (1 Te 5,23), jde o pokus vyjádřit celistvost člověka.

Oproti platonské tradici s duší jako nesmrtelnou podstatou člověka, která je uvězněná v těle a po smrti se osvobozuje a odchází do světa věčných idejí, je v tradici hebrejské člověk člověkem v radosti, odkázanosti, nuznosti, potřebnosti, vztaženosti k druhým lidem, vnějšímu světu i Bohu; člověk je člověkem tělem i duší.

1 Rahner, Karl – Vorgrimler, Herbert. *Teologický slovník*. Praha: Zvon, 1996, 357.

2 Srov. *Codex Iuris Canonici*, can. 375 a can. 515 §1.

3 Viz např. Dohoda o duchovní péči ve zdravotnictví mezi Českou biskupskou konferencí a Ekumenickou radou církví v České republice z 20. listopadu 2006 nebo Dohoda o duchovní péči ve zdravotnictví mezi MZ ČR, ČBK a ERC v ČR z 11. července 2019.

4 DK 22 B 45.

5 Tertullianus. *De anima* II,6.

Na druhou stranu ovšem dualistický pohled na člověka (duše a tělo) nám může být v něčem dosti pomocný. Nemocný člověk navzdory bolestem ještě má duchovní schopnosti.⁶ (A ostatně i naděje, že duše někam odejde, že něco z člověka kdesi zůstane, může být pro někoho útěšná.)

Zároveň biblická představa, že jde o celého člověka (o jeho potřeby, život, nouzi), může být značně zavazující, protože směřuje k tomu, abychom se ve své starosti (starostlivosti) neomezili jen na nějakou část člověka nebo v člověku, ale činili velmi různorodé pokusy pomoci druhému s tím vším, co mu brání být plně člověkem.

Jsme bytosti, které se neustále o něco starají. O to, co bude k jídlu, co budeme dělat zítra. Máme všednodenní starosti. Staráme se o to, kým bychom být mohli. Staráme se o své tělo i o svou duši. A také jsme schopni část starostí, které má druhý, přejmout, vzít na sebe; odlehčit mu, nechat starosti druhého, aby se nám usadily na zádech, v hlavě, v duši.

2. DOPROVÁZENÍ A ÚTĚCHA

Dva biblické obrazy nám mohou být užitečné v hledání toho, jak budeme rozumět duchovní péči.

Evangelista Lukáš vypráví tento příběh: Téhož dne se dva z nich ubírali do vsi jménem Emauzy, která je od Jeruzaléma vzdálena asi tři hodiny cesty, a rozmlouvali spolu o tom všem, co se událo. A jak to v řeči probírali, připojil se k nim sám Ježíš a šel s nimi. Ale něco jako by bránilo jejich očím, aby ho poznali. Řekl jim: „O čem to spolu rozmlouváte?“ Oni zůstali stát plni zármutku. Jeden z nich, jménem Kleofáš, mu odpověděl: „Ty jsi asi jediný z Jeruzaléma, kdo neví, co se tam v těchto dnech stalo!“ On se jich zeptal: „A co to bylo?“ Oni mu odpověděli: „Jak Ježíše Nazaretského, který byl prorok mocný slovem i skutkem před Bohem i přede vším lidem, naši velekněží a členové rady vydali, aby byl odsouzen na smrt, a ukřižovali ho. A my jsme doufali, že on je ten, který má vykoupit Izrael. Ale už je to dnes třetí den, co se to stalo. Ovšem některé z našich žen nás ohromily: Byly totiž zrána u hrobu a nenalezly jeho tělo; přišly a vyprávěly, že měly i vidění andělů, kteří říkali, že je živ. Někteří z nás pak odešli ke hrobu a shledali, že je to tak, jak ženy vypravovaly, jeho však neviděli.“ A on jim řekl: „Jak jste nechápaví! To je vám tak těžké uvěřit všemu, co mluvili proroci! Což neměl Mesiáš to vše vytrpět a vejít do slávy?“ Potom začal od Mojžíše a všech proroků a vykládal jim to, co se na něho vztahovalo ve všech částech Písma. Když už byli blízko vesnice, do které šli, on jakoby chtěl jít dál. Oni ho však začali přemlouvat: „Zůstaň s námi, vždyť už je k večeru a den se schyluje.“ Vešel tedy a zůstal s nimi. Když byl s nimi u stolu,

---

6 Klessmann, Michael. *Seelsorge. Begleitung, Begegnung, Lebensdeutung im Horizont des christlichen Glaubens. Ein Lehrbuch*. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener, 2008, 45.

vzal chléb, vzdal díky, lámal a rozdával jim. Tu se jim otevřely oči a poznali ho; ale on zmizel jejich zrakům. Řekli si spolu: „Což nám srdce nehořelo, když s námi na cestě mluvil a otvíral nám Písma?“ A v tu hodinu vstali a vrátili se do Jeruzaléma. (L 24,13–33)

Ježíš jde těm dvěma po boku (nestojí nad nimi, proti nim). Snaží se „dívat“ stejným směrem, kterým hledí oni. Přizpůsobí se tempu (doslova i obrazně), jaké mají oni. Otázkou spustí úlevný proud vyprávění – pomůže jim tedy se začátkem. Jeho naslouchání je aktivní, zdá se, že i trpělivé a bdělé. Svým postojem naznačí, že nic není trapné, nic není třeba smlčet. Ve vhodný okamžik nabídne pohled odjinud, jiné světlo, jinou souvislost. Resp. pomůže jim to, co vědí, co prožili, zahlédnout v jiné souvislosti. Vzbuzuje naději. Pomůže udělat krok „dál“. Při jídle jsou pak zapojeny další smysly a ošetřeny další potřeby. Jeho péče je časově omezená. Ale zároveň je naznačeno, že jistá (jeho – Boží) blízkost bude trvat.⁷

V Novém zákoně užívané řecké sloveso *parakaló* znamená těšit, povzbuzovat, ale také k někomu naléhavě mluvit, někoho prosit, někomu domlouvát či ho napomínat. Substantivum *paraklésis* lze přeložit jako potěšení i jako výzvu a napomenutí.

Jádrem křesťanské víry je, že Ježíšem Kristem dal Bůh jednoznačně na vědomí, že každý člověk je jím milován, chtěn, bezpodmínečně přijímán, že žádná skutečnost (žádný čin, ani nemoc, ani smrt) nepředstavuje pro tento vztah překážku. Bytostné uvědomění této reality by nás mělo (mohlo) těšit, uklidňovat a propůjčovat nám takové vnímání, ve kterém je méně strachu, více otevřenosti tomu, co přijde, a zároveň by mělo radikálně ovlivňovat naše hodnoty i vztahy s druhými lidmi, naši identitu.

Vnímá-li člověk, že je Bohem potěšen, představuje-li pro něj výše popsané životní základ, může to vnášet i do svých vztahů, tj. vytvářet kolem sebe proměněné klima a těšit druhé (L 2,25; 2 K 1,3; 1 Te 3,7; 2 K 7,4; 2 K 1,5.7).

Krise nastává ve chvíli, kdy o tomto Božím příklonu, o tom, že mě takto Bůh v životě zakotvil, začnu pochybovat. Ať už proto, že druhými milován a přijímán nejsem, nebo proto, že skutečnosti mého života mě vedou k tomu, že nejsem schopen přijmout sám sebe, případně proto, že je můj život tak radikálně ohrožen, že prostě nemohu věřit v Boží láskyplný zájem o mě. V takovou chvíli potřebuji, aby mě někdo potěšil, aby mi někdo svým příklonem onen Boží příklon zprostředkoval, ukázal, dal zakusit.

Napomínání v lásce může být podle raně křesťanských autorů povzbuzením i útěchou (1 Te 2,11n.; 2 Te 2,16).

Evangelista Jan užívá pro Ducha svatého slova *paraklétos* (J 14,16.26; 15,26; 16,7). Bůh je tedy tím, kým se můžeme nechat těšit, povzbudit.

---

7 Herbst, Michael. *Beziehungsweise. Grundlagen und Praxisfelder evangelischer Seelsorge*. 2. vyd. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Theologie, 2013, 31.

3. POLE

Jako duchovní péči (*cura animarum generalis*) lze vnímat takřka všechno, co se v komunitě věřících děje, ať už jsou to bohoslužby, biblické hodiny, tábory pro děti nebo uklízení kostela, vše, při čem je vytvářeno klima přijetí, opory – děláno místo pro Boží dobré působení. Při tom všem může být člověk rozvíjen, podporován, přijímán, povzbuzován k odvaze; při tom všem může rozpoznávat sám sebe jako dobré a chtěné Boží stvoření; při tom všem může růst (Ef 4,15).

Setkání z konkrétních příčin, zpravidla mezi dvěma či třemi, označujeme jako *cura animarum specialis*.

Ideální by bylo, kdyby i v případě duchovní péče platil princip subsidiarity, totiž kdyby člověk nacházel dostatečnou oporu ve své rodině, komunitě, mezi nejbližšími (tedy mimo instituční rámec) a kdyby vlastně specialisté (místní duchovní, kaplani, poradci ad.) byli oslovováni co nejméně.

Duchovní péče se může dít při rozhovorech (doma, v hospodě, na ulici, po telefonu), na návštěvách (od formálních přes neformální až po návštěvy u lůžka nemocného), ale také v textovkách, chatech, e-mailech.

Zatímco terapeut se s klientem setkává na sezeních, která mají jasná pravidla a vymezený čas, odehrává se duchovní péče i při neplánovaných setkáních – v obchodě, během loučení po bohoslužbách, na sborových akcích, v souvislosti s kazuáliemi (křest, svatba, pohřeb), při rozhovorech o víře, během narozeninových setkání.

Nejčastějšími tématy duchovní péče jsou: biografie, rodina, děti a jejich výchova, partnerství, práce, zaměstnání, stárnutí, nemoc, zdraví, smrt blízkého; náboženské a etické otázky; smysl, identita, život, ztráta orientace – toho, nač se mohu spolehnout; systémy, kterých je člověk součástí (rodina, sousedi, milieu, pracoviště, styl, komunita).

Dosti důležité je její sepětí s kazuáliemi (klasicky: křest, konfirmace / biřmování / přechodový rituál k dospělosti, svatba, pohřeb). Protože ty se dějí ve zlomových okamžicích, kdy člověk leckdy zatouží po nějakém přesahu nebo by svůj život chtěl více či jinak ukotvit.

Při duchovní péči je třeba brát v úvahu kontexty,⁸ ve kterých se dnes odehrává. Jen stručně zmíním ty, které mi připadají zásadní. Žijeme v rozdělené společnosti. Nůžky mezi chudými a bohatými se rozvírají stále víc (chudoba vede k nemocem a k zanedbávání péče). Pohybujeme se v celé řadě různých systémů, světů, které nejsou přehledné, které zdánlivě nic nepropojuje, a my si v nich jsme nuceni hledat vlastní prostor. Cena člověka se často odvíjí od jeho ohodnocení na pracovním trhu. Leckdo propadá deziluzi, že nikde nemá zastání.

---

8 Klessmann, Michael. *Seelsorge. Begleitung, Begegnung, Lebensdeutung im Horizont des christlichen Glaubens. Ein Lehrbuch*. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener, 2008, 14-15.

Svět je velmi pluralitní. Naše životy neurčuje ani jen kultura, ani jen politika, ani jen zaměstnání, místo v rodině, obci. Jsme vystaveni velké nabídce smyslů i zážitků. Neexistují jakési dobově standardní životopisy. V zaměstnání je nutná značná flexibilita, ale „práce“ nám na druhou stranu poskytne všechno, od jídla přes organizaci volného času až po partnera. Máme leckdy velmi na výběr a zároveň musíme unést svoje rozhodování.

Po století sekularizace jsou nesrozumitelné kontexty, ze kterých duchovní vycházejí. Ale i jejich tradice a rituály. Takřka nic se již neobejde bez vysvětlení. Zároveň jsme svědky návratu náboženství, spirituality, většího zdůrazňování propojenosti ducha a těla. Lidé, kteří si žádají duchovní péči, mají nezřídka vytvořeno jakési vlastní náboženství čerpající vědomě či nevědomě z různých tradic.

Současní duchovní mnohdy nemají čas, protože leckdy jen naplňují a organizují provoz, „obíhají“ jednotlivá generační setkání. Často se dnes mluví o tom, že duchovní péče je ve farářském povolání popelkou – jaký obraz priorit toho, co je pro církev důležité, by to ukazovalo? Projevuje se finanční a budoucnostní demotivace. Nemobilní členové nemají takřka šanci se s duchovními setkat. Staletá struktura církve (místní farnosti a sbory) bere rychle za své. Nezřídka jsou duchovní žádání o péči „lidmi zvenku“, ale zároveň jsou placeni „těmi zevnitř“. Setkáváme se s odmítnutím církve, ale nikoli osoby faráře. A na poli duchovní péče farářům a farářkám vyrostla značná konkurence.⁹ Jsou tu terapeuti, koučové, šamani, kartářky, léčitelé, průvodci i pevní vůdcové v sektách.

4. „TVÉ MILOSRDENSTVÍ JE MÁ ÚTĚCHA“ (Ž 109,21)¹⁰

V jednom ze svých posledních podobenství Ježíš naznačuje možnost, jak se s ním lidé po Velikonocích mohou potkat, a zároveň říká, co z lidských životů on považuje za podstatné: „Cokoli jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří (hladoví, žízniví, pocestní či ti bez domova, nazí, nemocní, věznění), mně jste učinili.“ (Mt 25,40) Všimát si, pomoci, solidarizovat se je tedy jeden z rozměrů křesťanské víry.

Víra není jen akceptace věroučných pravd, jen celostní spoléhání ne (jen) na sebe, ale na Boha, nýbrž způsob života, vnímání, pojmenovávání; to, jak se vztahují k druhým, světu, Bohu, jak reflektují, jak se radují, jak se bojí, jaké mám hodnoty, normy, ideály, jak komu důvěřuji. Není to tedy něco, co by člověk odkládal v obyčejných chvílích, ale ani v okamžicích, kdy se rozhovor nebo okolnosti stočily do poloh nejvážnějších či nejradostnějších.

---

9 Na druhou stranu ovšem třeba Sk 9,9nn. a podobné texty naznačují, že takováto „konkurence“ tu pro církev byla vždy.

10 Tento verš má na svém hrobě v Hörnli vytesán švýcarský teolog Eduard Thurneysen.

Člověk se v životě mj. vyrovnává se dvěma protichůdnostmi.¹¹ Potřebuje pro sebe orientační pravidla, ale zároveň je porušuje a nezřídka si je vědom toho, že tak ubližuje druhým či sám sobě. Jan Milíč Lochman sice zakotvil nejen v českém prostředí to, že se i o klíčových pravidlech – Desateru mluví jako o směrovkách ke svobodě,¹² jenže zároveň evangelia jsou plná příběhů o tom, jak se různá přikázání stala pro život něčím omezujícím, a tedy jej také ohrožujícím.

Mnohohlas Bible a zejména evangelií představuje Boha jako toho, kdo dává nové šance, osvobozuje ze sevření, hledá ztracené, utěšuje a otevírá náruč i těm, kdo všechna pravidla porušili. Bůh je líčen jako ten, který vystupuje proti všemu, co ničí život, ohrožuje a rozbíjí vztahy, ale zároveň nepřestává milovat ty, kteří to dělají.

Ježíš své učedníky posílá do světa s tím, aby do něj vnášeli odpuštění (J 20,23),¹³ naději – tedy osobně otevírali lidem kolem sebe perspektivu toho, že jsou přijati, milováni. Aby druhým dávali zakusit, že Pán Bůh je jim blízko ještě mnohem víc, než jsou jim blízko oni.

Součástí duchovní péče je tedy to, že člověk nahlédne obojí. Že život sám sobě i druhým ničí, ale že zároveň není nic, co by ho mohlo připravit o Boží veskrze přejnou blízkost. A že ho o ni nemohou připravit ani okolnosti, které v moci nemá – katastrofy, nemoci, různé neúspěchy.

V křesťanské víře je život vnímán jako dar. Bůh mi vdechl svého ducha. K životu jsem přišel zvenku. Kvalita mého života je nezávislá na mých schopnostech. Každý člověk je důstojný a zaslouží si respekt, což staví jistou hráz proti představám o nekonečném výkonu a nekonečné aktivitě.

Každá nemoc, každé neporozumění nás upozorňují na naši ohraničenost, fragmentárnost. Tato perspektiva zase může usadit do patřičných mezí ne-realistická očekávání od druhých i od sebe sama.

Náboženství má poměrně značný potenciál sociální (sít vztahů v rámci komunity), emocionální (víra v Boha může pomoci k většímu pocitu jistoty a bezpečí) a také kognitivní (religiozita umožňuje strukturovat měnící se a nepřehledný svět).

---

11 Srov. Meyer-Blanck, Michael. Theologische Implikationen der Seelsorge. In Engemann, Wilfried (ed.). *Handbuch der Seelsorge. Grundlagen und Profile*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2007, 19–33. Meyer-Blanck, Michael. Theologie der Seelsorge. In Kunz, Ralph (ed.). *Seelsorge. Grundlagen – Handlungsfelder – Dimensionen*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 2016, 29–40.

12 Lochman, Jan Milíč. *Desatero. Směrovky ke svobodě. Nástin etiky pod zorným úhlem Desatera*. Praha: Kalich, 1994.

13 Roskovec, Jan. *Evangelium podle Jana*. Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2020, 776.

5. DUCHOVNÍ PÉČE A PSYCHOTERAPIE

Duchovní péče nemá svou speciální metodu.

Eduard Thurneysen (1888–1974), klíčová postava pro protestantskou poimeniku 20. století, předepsal duchovním: četbu psychologické i psychiatrické literatury; setkávání s lidmi; četbu beletrie jako další nástroj poznávání světa; znalost sebe sama; a zejména studium Bible a toho, jak se v ní píše o lidech.¹⁴

Po letech odmítání psychologie v duchovní péči, které bylo způsobeno jednak principiálním ateismem některých jejích představitelů, ale také tím, že zvláště psychoanalýza kladla poměrně výrazný důraz na sexualitu a práci s podvědomím a nevědomím, následovalo její přijetí jako pomocné disciplíny a pak v 60. a 70. letech (v českém prostředí o něco později) 20. století takřka exodus do psychoterapie vedený panikou z bezmoci v rozhovorech s „trpícími“. Dnes se objevuje termín „odvaha ke konkurenci“, zdůrazňující možnosti vzájemné spolupráce i zásadní odlišnosti.

Duchovní péče není většinou strukturovaná, pravidelná, systémová. Neklade si za cíl uzdravovat, ale posílit k životu. Většinou v ní jde o doprovázení, spíše než o pomoc v konkrétní bolesti. Duchovní také často chodí za lidmi, nejen lidé za nimi. Zakázka bývá nejistá a nepadne konkrétní kontrakt. Jen části duchovních se také podaří získat skutečnou terapeutickou kompetenci. Duchovní už jen symbolicky do rozhovoru také vtahují Přesah. A mezi jejich nástroje nepatří „jen“ rozhovor, ale i modlitba. Zároveň duchovní péče nezřídka přechází v diakonii či v jinou intervenci.

To ovšem neznamená, že by toto vstupování do života druhých nemělo být podrobováno přísné metodické reflexi, ať už se bude týkat vedení rozhovoru, lidských vztahů, teologie, etiky ad.

Jürgen Ziemer jmenuje měřítko pro přijímání podnětů z terapie do duchovní péče: odborná i etická solidnost; obraz člověka (alespoň částečná shoda s křesťanskou antropologií) a otevřenost pro náboženskou dimenzi. Zároveň klade důraz na eklektičnost. – Duchovní by se podle něj neměl stát věznem jedné metody.¹⁵

Jen výčtem tedy alespoň základní podněty,¹⁶ které si duchovní péče vzala či zpravidla bere z hlavních terapeutických směrů 20. století. Z psychoanalýzy je to jakési rozpoznání, že člověk je trochu jiný, než jak se prezentuje, že je složitější, mnohoznačnější; vnímání přenosu a protipřenosu (každý do rozhovoru přináší svůj dosavadní život, vědomé i nevědomé vzpomínky, potřeby);

14 Thurneysen, Eduard. *Die Lehre von der Seelsorge*. München: Kaiser, 1948, 174nn.

15 Ziemer, Jürgen. *Seelsorge. Eine Einführung für Studium und Praxis*. 4. vyd. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 2015, 161–182.

16 Srov. Winkler, Eberhard. *Praktische Theologie elementar. Ein Lehr- und Arbeitsbuch*. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener, 1997. Möller, Christian. *Einführung in die Praktische Theologie*. Tübingen; Basel: A. Francke, 2004. Karle, Isolde. *Praktische Theologie*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2020.

rozpor mezi mluveným a konaným. Řadu shod našla duchovní péče s logoterapií v odkrývání smyslu a nasměrování života. V zásadě bez velkých výhrad přijala Rogersovy podmínky, kde ovšem optimistickou víru ve schopnosti člověka doplňuje o důvěru v dobrou Boží moc, která v něm a na něj může působit. Již méně jednoznačné bylo ovšem akceptování nedirektivnosti PCA (Personal Centered Approach – přístup zaměřený na osobu). Sebezkušenost a práce ve skupinách našly ohlas zejména ve výchově duchovních (v protestantských církvích vikariát i např. kurzy pro nemocniční kaplany). Z gestaltu bylo přijato rozpoznání, že prostor pro bezpečné a autentické lidské setkání podporuje hlubší kontakt člověka s vlastním prožíváním, a otevírá tak příležitost k růstu. S kognitivně-behaviorální terapií (KBT) našla duchovní péče shodu v tom, že k životu, vztahům i víře lze přistupovat jako k učebnímu procesu. Mnohé farářky a mnozí faráři se učili v systemické terapii cirkulárním otázkám a jejich nápomocnosti při získávání nové perspektivy; externalizaci (oddělení člověka od problému) i využití metafor. Jistá podobnost byla shledávána mezi sborem (komunitou věřících) a terapeutickou skupinou – v obojím se člověku může dostat přijetí, ocenění, solidarity, rozpoznání jedinečnosti druhých. A také se ukázala jako nezbytná pro duchovní znalost metod krizové intervence (pomoci stabilizovat, orientovat, aktivovat zdroje, teorie krize).

Ještě 20. století se vyznačovalo i v poimenice velkými koncepty, které ovlivňovaly uvažování a praxi nezřídka celé generace. Pro dnešní situaci je výstižný nedávno vydaný titul *Seelsorge im Plural*,¹⁷ který ukazuje, že nyní vedle sebe funguje řada vzájemně se prolínajících pohledů.¹⁸

I tak lze však rozlišit několik základních perspektiv či přístupů.¹⁹ Poměrně velké ozvučnosti v duchovní péči se těší systemická terapie se svojí pozorností ke vztahům a komunikaci.²⁰ Dále probíhá soustředění na duchovní péči v různých kontextech. Velký ohlas tak měla všednodenní duchovní péče,²¹ duchovní péče ve sboru, o stárnoucí²² či rodiče a děti v nemocnicích.²³ A konečně

---

17 Pohl-Patalong, Uta – Christ-Friedrich, Anna (ed.). *Seelsorge im Plural. Perspektiven für ein neues Jahrhundert*. Hamburg: EB-Verl., 1999. Pohl-Patalong, Uta – Lüdtke, Antonia (ed.). *Seelsorge im Plural. Ansätze und Perspektiven für die Praxis*. 2. vyd. Berlin: EB-Verlag, 2019.

18 Nebo viz: Nauer, Doris. *Seelsorgekonzepte im Widerstreit. Ein Kompendium*. Stuttgart; Berlin; Köln: Kohlhammer, 2001.

19 Drechsel, Wolfgang. *Seelsorge-Lernen und Konzepte der Seelsorgelehre*. In Kunz, Ralph (ed.). *Seelsorge. Grundlagen – Handlungsfelder – Dimensionen*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 2016, 15–28.

20 Morgenthaler, Christoph. *Systemische Seelsorge. Impulse der Familien- und Systemtherapie für die kirchliche Praxis*. 6. vyd. Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 2019.

21 Hauschildt, Eberhard. *Alltagsseelsorge. Eine sozio-linguistische Analyse des pastoralen Geburtstagsbesuches*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1996.

22 Drechsel, Wolfgang. *Lebensgeschichte und Lebens-Geschichten. Zugänge zur Seelsorge aus biographischer Perspektive*. Gütersloh: Kaiser, Gütersloher Verl.-Haus, 2002. Roy, Lena-Katharina. *Demenz in Theologie und Seelsorge*. Berlin: De Gruyter, 2013.

23 Herbst, Michael. *Beziehungsweise. Grundlagen und Praxisfelder evangelischer Seelsorge*. 2. vyd. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Theologie, 2013.

jsme svědky toho, že se do duchovní péče vrací témata jako Bible, spiritualita a vůbec snaha vnímat ji jako duchovní doprovázení.²⁴

6. CO TO TEDY JE

Duchovní péče je mezilidská existenciální komunikace motivovaná a určovaná křesťanskou vírou (Ř 1,17). Minimálně jeden se v ní pokouší naslouchat také Bohu a cítí se před ním za druhého odpovědný.²⁵ Je to komunikované a prožívané porozumění životu v horizontu křesťanské tradice (minimálně jedna strana z této tradice vychází). Je to komunikace evangelia jakožto Božího láskyplného a bezpodmínečně přijímajícího příklonu k člověku,²⁶ která se pokouší tento horizont otevřít druhému.²⁷

Duchovní péče je nabídka blízkosti. Je to osobní setkání dvou (případně více) lidí, ve kterém jeden naslouchá druhému, snaží se mu porozumět a zároveň bere vážně jeho odlišnost.

Je to vyjadřovaná a realizovaná starost o druhého, podpora druhého v nejistotě dnešního světa i v nejistotě víry.

Je to nabídka pomoci druhému komunikovat a porozumět životu; pomoci mu s hledáním smyslu; pomoci mu k samostatnosti, k autonomii, k otevření se životu s jeho možnostmi; pomoci mu k tomu, aby se o sebe mohl starat sám; pomoci mu ke svobodě života ve vztazích i v danostech – systémech (politických, hospodářských, náboženských atd.); pomoci mu ke zdolávání života – konfliktů,²⁸ které život přináší; pomoci mu k větší životní jistotě – obnovit ji, posílit ji, podchytit ji;²⁹ pomoci mu s orientací; interpretací; hledáním; se vztahy; s kritérii, podle kterých se v životě rozhodovat. Je to pomoc k životní jistotě (víře), ke smyslu pro možnosti (naději), ke schopnosti vztahů (lásce) (1 K 13,13).³⁰

---

24 Drechsel, Wolfgang. *Seelsorge und geistliche Begleitung. Innen- und Außenperspektiven*. Leipzig: Evang. Verl.-Anst., 2014.

25 Wiedemann, Wolfgang. *Keine Angst vor der Seelsorge. Praktische Hilfen für Haupt- und Ehrenamtliche*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 2009, 216.

26 Meyer-Blanck, Michael. Theologische Implikationen der Seelsorge. In Engemann, Wilfried (ed.). *Handbuch der Seelsorge. Grundlagen und Profile*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2007, 19–33. Meyer-Blanck, Michael. Theologie der Seelsorge. In Kunz, Ralph (ed.). *Seelsorge. Grundlagen - Handlungsfelder - Dimensionen*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 2016, 29–40.

27 Winkler, Eberhard. *Praktische Theologie elementar. Ein Lehr- und Arbeitsbuch*. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener, 1997, 137–173.

28 Winkler, Klaus. *Seelsorge*. 2. vyd. Berlin; Boston: De Gruyter, 2000.

29 Rössler, Dietrich. *Grundriss der praktischen Theologie*. 2. vyd. Berlin; New York: De Gruyter, 1994.

30 Klessmann, Michael. *Seelsorge. Begleitung, Begegnung, Lebensdeutung im Horizont des christlichen Glaubens. Ein Lehrbuch*. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener, 2008, 217.

Může se jednat o formu krizové intervence, tedy o snahu o opětovné přivedení člověka k pramenům péče o sebe sama.³¹

Duchovní péče provází, těší, ale také osvobozuje k jinému vnímání skutečnosti i sebe sama; dává zakusit jiný (cizí) (Bohem inspirovaný) pohled na život (klade v tomto smyslu i otázky); povzbuzuje k aktivitě, k aktivnímu a angažovanému životu.

7. O TÉTO KNIZE

Tématům, o kterých pojednává tato kniha, se v římskokatolickém prostředí věnují zejména Aleš Opatrný (1944),³² Marie Svatošová (1942),³³ Jaroslav Max Kašparů (1950)³⁴ či Pavel Stuška (1979),³⁵ v Církvi československé husitské její současný patriarcha Tomáš Butta (1958)³⁶ a v evangelikálním prostředí Pavel Černý (1949).³⁷ Autorem doposud jediné české evangelické učebnice poimevníky byl Josef Smolík (1922–2009)³⁸, na kterého pak navázali dílčími pracemi jeho katedroví nástupci Pavel Filipi (1936–2015)³⁹ a Ladislav Beneš (1962).⁴⁰ Podstatně k oboru přispěli také dva psychologové protestantské formace: Jaro Křivohlavý (1925–2014)⁴¹ a Pavel Řičan (1933).⁴²

Další studie souvisí zejména se speciálními prostředími, ve kterých je duchovní péče poskytována. V akademickém roce 2007/2008 byl na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy poprvé otevřen kurz s názvem Nemocniční kaplan, na jehož koncepci a přípravě se podíleli a podílejí vedle teologů různých konfesí i lékaři a psychologové (např. Jan Payne, Ondřej Sláma, zmiňovaný Aleš Opatrný, Eva Navrátilová, Hana Janečková, Eva Kalvínská ad.).

---

31 Kunz, Ralph (ed.). *Seelsorge. Grundlagen - Handlungsfelder - Dimensionen*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 2016, 12.

32 Např. *Pastorální teologie pro laiky*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016; *Spirituální péče o nemocné a umírající*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2017.

33 Např. *Víme si rady s duchovními potřebami nemocných?* Praha: Grada, 2012.

34 *Základy pastorální psychiatrie pro zpovědníky*. Brno: Cesta, 2002.

35 Např. *Rozhovor jako paradigma duchovního doprovázení*. In Lešková, Lýdia (ed.). *Křesťanstvo vo vede, veda v křesťanstve*. Prešov: Michal Vaško - Vydavateľstvo, 2011, 257–267.

36 Např. *Témata z duchovenské praxe*. Praha: Církev československá husitská, 2018.

37 Např. *Teologie a praxe služby pastýře. Úvod do praktické a pastorální teologie*. Praha: Vzdělávací institut ETS, 2018.

38 *Pastýřská péče*. Praha: Kalich, 1991.

39 *Verbum solatii. Epištola Židům a pastýřská péče. Studie a texty Komenského evangelické bohoslovecké fakulty 4* (1982), 89–106 a skriptum *Služba útěchy, její duchovní zdroje a cíle*. Praha: ETF UK, 2007.

40 *Srov. Pastýřské péče v poslední dekádě 20. století a na cestě dneškem. Teologická reflexe 1* (2004), 5–24. Knížka o pastoraci. *Teologická reflexe 1* (2003), 87–88, či skriptum *Východiska a cíle duchovní péče o nemocné*. Praha: ETF UK, 2007.

41 Např. *Pastorální péče*. Praha: Oliva, 2000.

42 Např. *Psychologie náboženství a spirituality*. Praha: Portál, 2007.

Bohdan Pivoňka (1940)⁴³ reflektuje službu ve vězeních a Michal Opatrný (1978)⁴⁴ u policie.

Nadto jsou v češtině k dispozici dvě průlomové práce německých teologů: Petera Bukowského (1950)⁴⁵ a Timma H. Lohseho (1939).⁴⁶

Ambicí této knihy je nabídnout standardní přehled po oboru duchovní péče a částečně jej v českém jazykovém prostředí nově ukotvit. Z tohoto důvodu byli k práci na ní přizváni odborníci domácí, ale také zahraniční – němečtí a švýcarští. Ačkoliv vznikla v prostředí protestantském, programově se snažíme o ekumenický rozměr i o přesah mimo církevní oblast. Rádi bychom, aby nesloužila jen studentům teologie či duchovním, ale také laikům v církvích, sociálním pracovníkům, psychologům a všem, kteří stojí o spirituální rozměr ve svých setkáváních s druhými lidmi. Doufáme, že bude užitečná i těm, kteří pracují s klienty s křesťanským backgroundem a rádi by jim lépe porozuměli či jim nabídli úhly pohledu, které z něj vychází.

Namísto je několikrát poděkování. Především Martinu Prudkému za jeho podporu v rámci programu Progres Q01 – „Teologie jako způsob interpretace historie, tradice a současné společnosti“. A dále všem autorům – domácím i zahraničním. Děkuji těm, kteří se spolu se mnou podíleli na překladech německých textů: Rút Benešové, Haně Coufalové, Tereze Matoušové, Anně Novákové, Ruth J. Weinigerové a Jonáši Plischkemu. Za pomoc s přípravou textu jsem velmi vděčný Elišce Vančové. A v neposlední řadě děkuji Nakladatelství Karolinum.

---

43 *Duchovní služba v postkomunistickém vězení aneb Ohlédnutí za dvacetiletím Vězeňské duchovenské péče*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2018.

44 *Východiska a perspektivy duchovní služby u policie*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2012.

45 *Budu s tebou. Role Bible v pastýřském rozhovoru*. Jihlava: Mlýn, 2008.

46 *Krátký rozhovor v pastorační poradnictví. Metodická příručka*. Benešov: EMAN, 2014.

